

УДК 061:94(477).155

Ольга Зубко
(Вінниця)

УКРАЇНЦІ БІЛОРУСІ. БІЛОРУСЬКЕ ГРОМАДСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНЦІВ «ВАТРА». ФІЛІЇ «ДНІПРО» (м. Могилів) ТА «ЗАПОВІТ» (м. Мінськ) (1991–2014 РР.)

*Стаття містить матеріал про створення та діяльність двох філій Білоруського громадського об'єднання українців «Ватра» – «Дніпро» (м. Могилів) та «Заповіт» (м. Мінськ).
Ключові слова: українці Білорусі, громадські об'єднання, культурно-освітня діяльність.*

З перших стрічок нашої статті зауважимо відразу: розгляд діяльності філій БГОУ «ВАТРА» здійснюватиметься з двох точок зору – тобто, з виокремленням як позитивних, так і негативних моментів їх діяльності.

Розпочнемо, зазвичай, з усталеної інформації про те, що українська діаспора в Білорусі займає почесне третє місце серед інших національних діаспор. Згідно перепису 2009 року, українців в Республіці Білорусь налічувалося 237 тисяч осіб, що становило 2,4% всього населення країни. Проте, вже станом на початок 2014 року Посольство України в РБ наводить інші цифри – 150 тисяч осіб та 1,7%. Незмінними залишилися тільки показники щодо соціального-професійного складу діаспори: 95% українців мають середню, неповну вищу та повну вищу освіту. При цьому, наприклад, кількість українців-науковців і українців-наукових співробітників у білоруських вищих навчальних закладах становить 2,5 тисяч чоловік [2].

Українська діаспора в Білорусі – це, свого роду, «класична» діаспора. Це – та частка українців, котра зуміла об'єднатися навколо національної ідеї. За умови здобуття Україною незалежності та того, що національна ідея в середовищі діаспори перебуває в кризовому стані, такою об'єднувачою ланкою для українців стала інша ідея, ідея спорідненості або етнічної ідентичності, самоідентифікація. Тому у більшості випадків починаючи з 1991 року, в Республіці почали масово виникати українські клуби за вподобаннями, де можна було душевно посидіти, поспівати, повишивати, почитати вірші. Згодом до цих простих форм культурної роботи додалися складніші: зокрема, пошук інформації про тих видатних українців, життя та діяльність котрих були тісно пов'язані з Білоруссю, відкриття їм пам'ятників, меморіальних дошок, встановлення погрудь; виставкова, театралізована та концертна діяльність, бібліотечний лекторій та насадження так званих «Шевченківських гаїв». «Класичність» української діаспори в Білорусі полягає ще й у тому, що за своїм віковим складом вона (діаспора) – літня.

Культурно-просвітнє громадське об'єднання українців «Дніпро», як структурний підрозділ БГОУ «Ватра», було створено на установчих зборах ініціативною групою українців міста Могилева 23 грудня 2002 року. Пройшовши реєстрацію в Могилівському міськвиконкомі, об'єднання було зареєстроване 23 квітня 2003 року в статусі юридичної особи. Юридична адреса організації: 212030 м. Могилів, Республіка Білорусь, проспект Миру, будинок 25.

Від моменту створення і посьогодні в складі об'єднання – понад 50 осіб. Найбільш активними «дніпровцями» є: Володимир Турчин, Мирон Шудло, Олена Дудич, Людмила Боровик, Алла Стороженко, Володимир Тищенко, Любов Кондибор, Наталя Кулик.

Першим головою КПГОУ «Дніпро» був Анатолій Мощенко – етнічний українець, заслужений діяч культури РБ. З 2008 року голова організації – полтавчанин, академічний радник, інженер, завідувач кафедри «Електропривід та автоматизація промислового устаткування» Білорусько-Російського університету – Геннадій Гузій.

Найбільш притаманними для моголівчан формами роботи є:

- вечори-зустрічі земляків-українців;
- тематичні вечори, присвячені просвітній та творчій діяльності класиків української літератури та мистецтва;
- проведення календарних свят;
- участь в обласних та республіканських оглядинах-конкурсах «Фестиваль національних культур», «Земля під білими крилами»;
- участь в культурно-масових заходах «День міста», міських концертах, виставках;

– участь в міських суботниках, в щорічній республіканській акції «Тиждень лісу» по насадженню лісових культур дуба та модрина, так званих «Шевченківських гаїв» [4].

Крім того, «дніпровці», за сприяння Посольства України в Республіці Білорусь, докладають зусиль аби оздоровити дітей – етнічних українців в українських оздоровчих таборах та допомогти їм здобути вищу освіту в українських вищих навчальних закладах.

Помітними (публічними) здобутками серед усієї культурно-просвітньої діяльності моголівчан виступають: встановлення бюсту Тараса Григоровича Шевченка, насадження «Шевченківських гаїв» та яскраві шоу-програми на «Фестивалі національних культур».

Так питання щодо появи у Могилеві бюста видатного Кобзаря було «підняте» КПГОУ «Дніпро» ще на початку 2005 року. Підтримку такої ініціативи «дніпровці» знайшли у Могилівського комітету в справах релігій та національностей, а також в Посольства України в Республіці Білорусь. І вже 18 серпня 2005 року бюст Кобзаря було офіційно відкрито.

Тоді як ініціатива насадження «Шевченківських гаїв» бере свій початок з 2009 року. Беручи участь у щорічній республіканській акції «Тиждень лісу», «дніпровці» вирішили приурочити цей захід 195-річчю від Дня народження Тараса Григоровича Шевченка. Саме весною 2009 року українці Мінської, Гродненської та Могилівської областей висадили вперше більше 4000 молодих саджанців дуба й модрина в Любужському лісництві. Відтоді, щороку «Шевченківські гаї», кількість яких неухильно зростає, поповнюються черговими 2000 дерев [3, с. 8].

Щодо ж яскравих шоу-програм «дніпровців», то їх участь в роботі «Фестивалю національних культур» не лишає нікого байдужими, бо по своїй суті «Фестиваль національних культур» – це своєрідний бразильський карнавал, де замість самбодрому – історичний центр міста (Молодечно або Гродно), а замість представників танцювальних шкіл – національні діаспори. Хо́да учасників Фестивалю – міні-вистава під відкритим небом, під час якої виконуються традиційні національні пісні (при об'єднанні діють хорові колективи «Хвиля» та «Дніпровські зорі») й національні танці. Крім того, кожна діаспора має своє національне подвір'я, на яке намагається запросити якомога більше гостей. Крім пісень, танців, вишивки, театралізованих вистав, гостей, зазвичай, частують традиційними національними стравами, серед яких обов'язково борщем та варениками, а також демонструють традиційне ремеслярство.

Наразі, в 2014 році КПГОУ «Дніпро» «запланувало» упорядкувати сквер поблизу міського готелю «Турист», адже саме тут, у сквері, стоїть бюст Кобзаря. У відповідності до цього буде й перейменована зупинка міського транспорту. Замість назви «Готель «Турист»» зупинка носитиме назву «Сквер Т.Г. Шевченка». «Це стане одним із внесків української діаспори Могилева в рік, коли Могилів визнано культурною столицею Білорусі та країн СНД», – відзначив в інтерв'ю газети «Веснік Магілёва» Геннадій Гузій. Щодо ж перспективи в цілому, то за словами Геннадія Івановича, діаспора Могилева планує «переформатуватися» з міської в обласну, бо маючи чудові діаспорні осередки в містах Кричів, Костюковичі, Бобруйськ, відсутня скоординованість дій. Тому на даний час моголівчани задіяні в розробці об'єднаного статуту [3, с. 8].

Мінське міське громадське об'єднання українців «Заповіт», як структурний підрозділ БГОУ «Ватра», створене ще в 1990 році, але зареєстроване в статусі юридичної особи лише 2 березня 2005 року. Його юридична адреса: 220123 м. Мінськ, Республіка Білорусь, вул. Віри Хоружої, будинок 16.

Від моменту створення та посьогодні, а це, фактично, впродовж 24-х років, об'єднанням незмінно керує Галина Калюжна, – рівненчанка, лауреат Міжнародної літературно-мистецької премії імені Авеніра Коломийця Дубнівського громадського рейтингу «Кришталевий жолудь», заслужений працівник культури України. Найбільш активними членами «Заповіту» є: Г. Сапсай – викладач української мови філологічного факультету Білоруського державного університету, заступник Голови Товариства Дружби «Білорусь – Україна», О. Юдіна, Р. Душняк, М. Сосновська, О. Дудко, І. Захарія, М. Дачко, Г. Нестурчук. За кількістю членів, ця філія значно більша – понад 120 осіб [6].

«Українські мінчани» неухильно дотримуються таких напрямків роботи як:

- постійна робота з молоддю, організація курсів, факультативів з вивчення української мови, проведення семінарів мовної практики, «тижнів української мови та літератури»;
- щорічний відпочинок дітей й молоді в літніх оздоровчих центрах України;
- активна співпраця з культурними установами білоруської столиці, Товариством Дружби «Білорусь – Україна», проведення спільних ювілейних та літературних вечорів, присвячених Тарасу Шевченку, Лесі Українці, Івану Франку, Володимирі Сосюрі, Янці Купалі та Якубу Коласу, організація виставок літератури, присвячених трагічним рокам Голодоморів в Україні, Чорнобильської катастрофи та іншим пам'ятним датам;
- концертна діяльність українського фольклорного ансамблю театру пісні та обрядів «Ватра» по збереженню та популяризації національної пісні, народних звичаїв;
- робота по відродженню і збереженню народної творчості, насамперед, української вишивки;

– видання україномовної газети «Українець у Білорусі»;

– активна участь членів об'єднання в роботі громадської комісії БГОУ «Ватра» з увічнення пам'яті Пилипа Орлика – гетьмана і автора першої Конституції України. (До складу цієї Комісії, створеної в 2001 році, входять відомі архітектори, скульптори, депутати, науковці, представники інших громадських об'єднань) [5, с. 9].

Найбільш помітним (публічним) здобутком «заповітчан», безперечно, виступає робота по увічненню пам'яті Пилипа Орлика. Так, при підтримці Посольства України в Республіці Білорусь, інститутів історії Національних академій наук України та Білорусі в 2005 році «заповітчани» провели історичні читання «Вілейська земля – колыска видатного державного діяча, гетьмана і автора першої Конституції України П. Орлика». У 2006 році в селі Косуца, на Батьківщині П. Орлика, вони домоглися встановлення пам'ятного знаку. В 2007 році – видання книжки – збірника артикулів багатьох авторів про цю відому особистість. У тому ж 2007 році з нагоди 335-річчя з Дня народження Пилипа Орлика з ініціативи «українських мінчан» у місті Вілейка з'явилася вулиця П. Орлика. Крім того, проводяться «Дні українського співу», конкурси, присвячені пам'яті цього сина двох братніх народів.

У 2014 році в планах «заповітчан»: провести у Вілейському районі підсумки II Мінського Шевченківського конкурсу, підготувати церемонію нагородження переможців, організувати виставку дитячих малюнків та святковий концерт, а також взяти участь в загальному святковому вечорі, організованому БГОУ «Ватра» з нагоди 200-річчя від Дня народження Великого Кобзаря.

Попри наведений вище позитив, – «в кожній бочці меду, як то кажуть, є ложка дьогтю». В нашому випадку – й не одна. Оцей саме «дьоготь» обговорювався автором доповіді безпосередньо з головою ММГОУ «Заповіт» Галиною Юхимівною Калужною під час роботи Четвертої Міжнародної конференції «Світове українство як чинник утвердження держави України у міжнародній спільноті», що проходила у Львові в серпні 2013 року.

«Перша ложка дьогтю», за влучною умовною назвою діаспоровця Юліана Гайди, йменується: «Не всі громадські українці є громадськими українцями» [7]. Про що йдеться при такій словесній тавтології? Українська діаспора, і східна, і західна, як правило, живе своїм життям, яке, як вже зазначалося, обумовлене органічною близькістю її членів. Однак, діаспора може, але не мусить!!!, мати якесь безпосереднє відношення до материкової України. Основна прикмета діаспорного українця – він, зазвичай, вважає себе повноправним громадянином країни свого поселення. Мало того, він є патріотом цієї країни, що аж ніяк не є дисонансом з одночасним його українським патріотизмом. «Я тут хтось, маю вищу освіту, інтегрувався у суспільство. А хто я в Україні?» Причини отакої соціально-професійної мотивованості (діаспорної української громадськості) – корені широкої розбудови діаспорних громадських організацій. Однак, при цьому, з поля зору діаспори випускається той факт, що громадська діаспорна організація – це, насправді, неукраїнська громадська організація. Материкова Україна, по здобутті незалежності, обрала свій власний шлях розвитку. «Ви там пишть собі розумні книги, танцюйте гопаки, ліпть вареники, словом займайтеся «шароварщиною», але не лізьте у наші справи, не ПОВЧАЙТЕ! Хочете, можете нам допомагати фінансово, але не більше!» Саме ось оця прецедентність, оце протистояння на даний час так і не має вирішення і, можливо, що й не буде вирішене, оскільки Україна офіційно забороняє мати подвійне громадянство, що було б виходом в такій ситуації.

Так на «закид» Галини Юхимівни про те, що материкові українці, як і діаспорні українці інших країн, дуже мало цікавляться Пилипом Орликом й історією створення Першої Української Конституції, пролунали такі контраргументи: «Та що Ви носитеся з тим Пилипом Орликом як з писаною торбою? Ми що, менше за вас працюємо?» «Ви не маєте ніякого морального права висловлюватися про патріотизм чи національну ідею. Зачіпає «за живе», коли отакі «шароварчики» починають мудрагельствувати як потрібно розбудовувати державу, як втілювати національні інтереси і кого обирати в українську владу». «Мешкаючи поза Україною, звичайно, зручніше мріяти про її майбутнє!»

«Друга ложка дьогтю»: «Україна – це, насправді, поліетнічна держава». Діаспорним українцям варто пам'ятати, що Україна не може займатися справами збереження виключно української мови та культури, коли в країні проживають інші національності й гостро стоять питання прав людини і стану людського життя в цілому.

«Третя ложка дьогтю: «Україна – це не музей української мови та культури». Збереження мови, культури, звичаїв, обрядів та традицій, тобто національної ідентичності є виключно внутрішньою відповідальністю кожної окремої людини, незалежно від того, діаспорний це українець, чи материковий. Діаспорі не варто сподіватися на допомогу від України в цьому питанні.

«Четверта ложка дьогтю» – «Внутрішній лебідь, рак та щука». Попри такий потужний потенціал українців в Білорусі, вони не скоординовані між собою, і часто змагаються «за першість» в тому чи іншому питанні. А подекуди культурна робота діаспори просто викликає щире здивування. Так, наприклад, в буремному січні 2014-го, коли вже не вщухав Майдан, українці Бресту, за сприяння Консульства України у місті Брест, провели ювілейні концерти з нагоди Дня Соборності України.

На логічні питання кореспондента білоруського електронного інформаційного ресурсу «Naviny.by» щодо застереження земляків щодо хибності такого кроку та чому українці Білорусі не вийшли на Майдан, Віктор Миколайович Гутовський – голова БГОУ «Ватра» – спромігся тільки відказати: «Всі проблеми повинні вирішуватися виключно мирним шляхом... В нас не має українського культурно-інформаційного центру... Ми не отримуємо українських газет... Не маємо українського радіо, хоча радіостанції інших держав в Республіці Білорусь працюють... Нам, звичайно, натякають на інтернет...» [1].

І врешті, «п'ята ложка дьогтю»: «Правильна роль діаспори». Українській діаспорі не потрібно жити для України. Їй просто потрібно жити й бути сильним і жвавим мостом між країною громадянства і країною походження.

Отже, підсумовуючи все вищесказане, відзначимо: українська діаспора в Білорусі, що представлена в цілому дев'ятьма філіями БГОУ «Ватра», через відсутність власного потужного фінансового потенціалу не є сильним політичним гравцем. Вона, скорше, – засіб утвердження позитивного українського іміджу в міжнародній спільноті.

Список використаних джерел та літератури:

1. Войтович М. О чём не молчат украинцы / Мария Войтович. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа // http://naviny.by/rubrics/society/2014/01/24/ic_articles_116_184363.
2. Інформація про закордонних українців і громадські організації українців в Білорусі. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://belarus.mfa.gov.ua/ua/ukraine-by/ukrainians-in-by>.
3. Кирдяшкіна Е. Дніпро на Днепре / Екатерина Кирдяшкіна // «Вестник Могилёва». – № 76. – 15 февраля 2014 г.
4. Матеріали, надані автору Геннадієм Гузієм // Особистий архів автора.
5. «Український Вісник». Інформаційно-пізнавальний бюлетень. Видання засноване Мінським громадським об'єднанням українців «Заповіт». – квітень 2013 р. – Вип. 1.
6. Філія «Заповіт» БГОУ «Ватра». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.ukraine.by/vatra/struktura/zapovit.
7. Фігель Н. Історія молодого бандуриста або українець на чужій землі. / Наталія Фігель. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.vidia.org/2013/12114.

Стаття надійшла до редколегії 24.08.2014.

Ольга Зубко

Украинцы Беларуси. Белорусское общественное объединение украинцев «Ватра». Филиалы «Днепр» (г. Могилев) и «Завет» (г. Минск) (1991–2014 гг.).

Данный материал повествует о создании и деятельности двух филиалов Белорусского общественного объединения украинцев «Ватра» – филиале «Днепр» (г. Могилёв) и филиале «Завещание» (г. Минск).

Ключевые слова: украинцы Беларуси, общественные объединения, культурно-образовательная деятельность.

Olha Zubko

The Ukrainians of Belarus. Belarusian Public Association of Ukrainians «Vatra». Mohyliv Public Association «Dnipro» and Minsk Public Association «Zapovit» 1991–2014.

The article contains information about the activity of two branches of Belarusian Public Association of Ukrainians (BPAU) «Vatra»: Minsk Public Association «Zapovit» and Mohyliv Public Association «Dnipro».

Minsk Public Association of Ukrainians «Zapovit» is registered as a legal body by the Department of Justice of Minsk City Executive Committee on March 2, 2005. This branch is headed by Halyna Kaliuzhna. The author of the article points out the major objectives of the Association:

– encourage youth and children to participate, especially to organise the Ukrainian language courses for them and conduct seminars and annual holidays in summer camps in Ukraine;

– cooperate with cultural establishments of the capital, as well as with the Belarus Ukraine Friendship Society, in order to conduct commemorative and literary evenings dedicated to Taras Shevchenko, Lesia Ukrainka, Ivan Franko, Volodymyr Sosiura, Yanka Kupala, Yakub Kolas; and to organise exhibitions dedicated to the tragic years of the famine in Ukraine, to Chernobyl disaster and other memorable dates;

– organise concerts of the Ukrainian folk ensemble «Vatra» in order to preserve and promote national songs and customs;

– restore and preserve folk art, especially the Ukrainian embroidery;

- issue the Ukrainian newspaper «The Ukrainian in Belarus»;
- participate in the activities organised by BPAU «Vatra» to commemorate well-known Ukrainians, e.g. Pylyp Orlyk, the Ukrainian hetman and the author of the first constitution of Ukraine.

Furthermore, the author of the article provides the facts about the PAU «Dnipro» which was established by the initiative group of Ukrainians on December 23, 2002. The Association was registered as a legal body by Mohyliv Executive Committee. The first chairman was Anatolii Moshchenko, the honoured Worker of Culture of Belarus. He is a talented organizer who gathered real patriots from Ukraine, Russia, Belarus, etc.

PAU «Dnipro» has more than 50 members of different age and professions. Among them the author lists Volodymyr Turchyn, Myron Shudlo, Olena Dudych, Liudmyla Borovyk, Alla Storozhenko, Volodymyr Tyshchenko, Liubov Kondybor, Natalia Kulyk and others. The members of the Association regularly hold conferences, festivals, exhibitions and activities to commemorate soldiers, veterans, artists, etc. Moreover, the Association cooperates with the Department of Ukrainian literature of Karl Marx Library.

Key words: the Ukrainians of Belarus, public associations, cultural and educational activity.